

LENGYEL PANORÁMA

(Varsói filmlevél)

Az 1969-ben forgatott lengyel filmek többsége a negyedszázados jubileum jegyében fogant, s a háború drámai eseményeit idézi. Amit szemlélőjük rögtön leszögezhet, az, hogy az új filmek között nem akad a *Csatornához* vagy a *Hamu és gyémánthoz* hasonló erejű mű és sajnos olyan sem, amelyben eredeti összefüggések, újszerű megfigyelések tárulnának fel. Az eszközöket illetően sem számolhat be izgalmas kísérletekről. Néhány rendező azonban még így is figyelemre méltó analízissel szolgál s őszinte párosszal láttatja a kegyetlen kor fájdalmas stációit, a harcokat és a harcokat.

Ewa és Czeslaw Petelski *Vörös berkenye* című munkája a fasiszták ellen küzdő lengyel hadsereg hősiek helytállását és győzelmét ábrázolja. A tabló helyenként mozgalmassá, a lélek mélyén dülő háború konfliktusaiból is ízelítőt kapunk, bár a

rendezők kissé terjengősen szerkesztenek s gyakran megelégszenek a műfaj jól ismert sablonjaival. Az elsőfilmes Lorentowicz viszont a téma lehetőségeiben keres újat inkább: az *Olimpiai fákllya* című filmje az ellenállás kevésbé ismert fejezetét dolgozza fel: a sportolók vakmerő zakopanei akcióit. A cselekmény egyrésze Magyarországon, a Moulin Rouge-mulatóban játszódik, ezek a felvételek meglehetősen nainvak. A lenyűgöző szépségű zakopanei helyszín, a kontrasztokban gazdag képi kompozíciók olykor ellensúlyozzák Lorentowicz filmjében az izgalomkeltés konvencionalitását és a jellemrajzok szürke sémáit. A rendkívül termékeny Passendorfer *A megtisztulás napjában* a fontos téma drámai kibontása helyett többnyire megreked az illusztrációkban s a gondolatot túlságosan didaktikus módon fejti ki.

A *Szomszédok* Aleksander Scibor—Rylski nevéhez fűződik. A háborús

Ewa és Czeslaw Petelski: Vörös berkenye

Ewa Wisniewska és Ryszard Filipki, a *Csak a halott váaszolhat* című filmben. Rendező: Sylwester Chęcinski

Bydgoszcz-ban játszódó mű a német—lengyel konfliktus valódi indítékait regényes-fordulatos mese keretében elemzi, a stílus azonban túl-

ságosan ekletikus ahhoz, hogy a dráma az igazi élmény rangjára emelkedjék. Kluba három tételből álló *Varsói vázlatok* című filmjének első

Lech Lorentowicz: *Olimpiai fátyla*

Jelenet az Olimpiai fáklya című filmből

epizódja a megszállt főváros életét mutatja be s a lengyel hazafiak legendás küzdelmének állít emléket (ez az epizód a legsikerültebb; a folytatás — Antonioni-modorban megörökített novella, és egy napjainkban játszódó komédia, egy élelmes szélhámosról, aki nyugati turistáknak eladja a nevezetes varsói műemlék Zygmunt kardját — meglehetősen érdektelen).

A játékfilmek mellett különböző dokumentum-összeállítások is készültek. A rendezők újra felkutatták az archívumok anyagát, hogy a krónika fájdalmas és dicső lapjait meg-elevenítsék. Különösen Roman Wionczek vállalt oroszlanrészt ebből a munkából. *Szeptember és május között* című montázsfilmje (az elnevezés a háború első és utolsó hónapjára utal), amelyben eddig ismeretlen felvételeket is láthatunk arról ad számot, hogy mit jelentett a lengyel nép számára a viláégés, a 63 nap pedig a tragikus véget ért varsói felkelés történetét foglalja össze. Wionczek szigorú logikával és dicséretes ökonómiával fűzi egymásba a hír-

adókockákat: főképpen a kollektív bátorság — mint egyetlen lehetséges magatartásforma — értelmét hangsúlyozza.

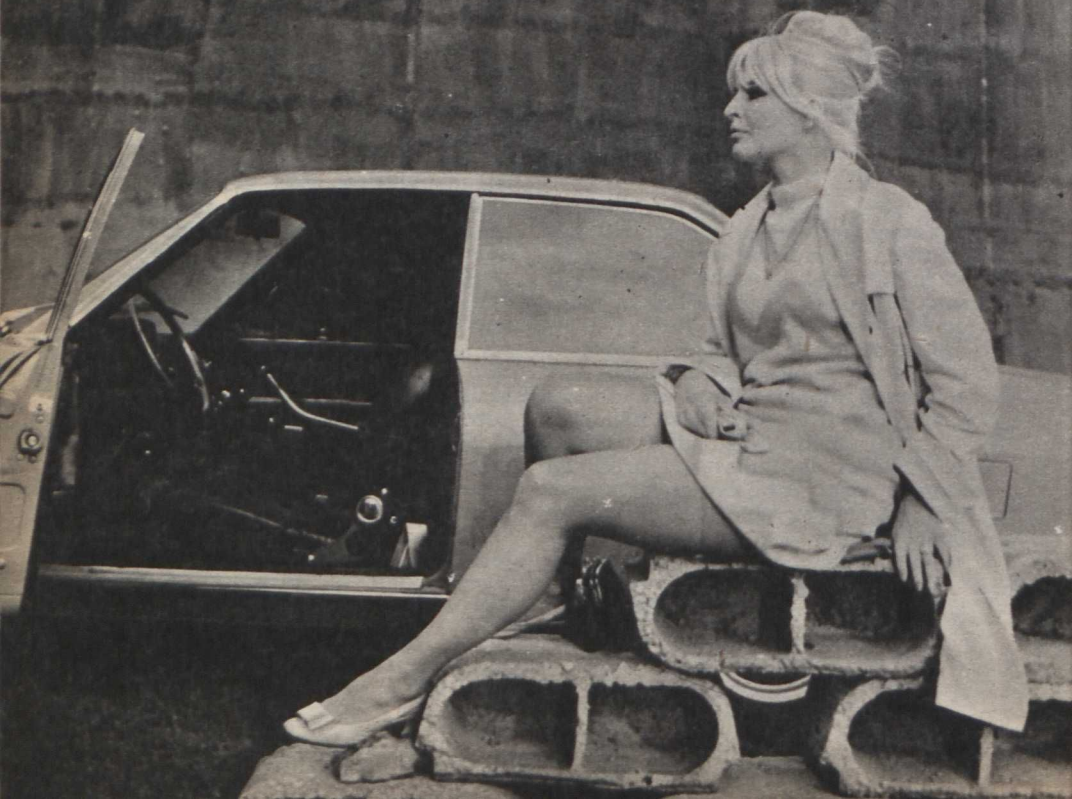
A ma aktuális problémáit bemutató művek között az izgalmas pszichológiai dráma, *A kristály szerkezete* viszi el a pálmát. Alkotóját, Krzysztof Zanussit a legismertebb lengyel kritikusok, Boleslaw Michalek, Jerzy Plazewski és Aleksander Jackiewicz az év legjobb rendezőjének tartják. A filmben „mindössze” annyi történik, hogy egy sikerember — fizikus — meglátogatja egy eldugott faluban élő barátját s hosszú napokon át vitázik vele tudományról, karrieréről, hírnévről, boldogságról. Eszmecseréjükbe be-bekapcsolódik a barát felesége is. A kezdeti képlet csalókanak bizonyul. Kiderül, hogy a világot járt docens, jóllehet tenyere vette az élet, csöppet sem különb társánál, aki a civilizációtól távol is harmonikus rendet szerkesztett magának. Az alapszituáció valóssággal kiált a „tézisdráma” után, Zanussitól azonban mi sem áll tá-

Jelenet Krzysztof Zanussi: A kristály szerkezete című filmjéből

volabb, mint hogy direkt módon ütköztesse meg egymással az elveket: nála a szituációk, az elhatározások, a „belső én” mozgásai kerülnek premier plán-ba. Tartalmas jelenetek egész sora avatja élménnyé az elsőfilmes művész alkotását. Barbara Wrzesinska remekel a feleség szerepében. Tétova mozdulataiban, fáradt tekintetében, pajkos játékoságában gazdag emberi karakter vonásai sűrűsödnek. Hangulatos a film képi világa is: Stefan Matyajaszkievicz felvételei beszédes háttérrel, mozgalmas atmoszférát varázsolnak a világot és egymást makacs következetességgel vallató három ember köré.

A vígjátékok sorából Ziarnik filmjét, az *Új munkaerő*-t említjük. A bürokrácia képtelenségeit ostorozza. Arra a tapasztalatra épül, hogy az üzembe belépő dolgozó mennyi főlegesen, képtelen tortúrán megy keresztül, amíg a munkapad mellé állhat. Nyugalma azonban ott sincs, mert minden elképzelhető módon el-

Ewa Frykowska a Varsói vázlatok című filmben. Rendező: Henryk Kluba

Jerzy Passendorfer: A megtisztulás napja című filmjének egyik jelenete

vonják a figyelmét attól, amit csinál. Mint filmötlet ha eredetinek nem is mondható, tartalmaz annyi badar groteszket, hogy kitelne belőle egy vígjáték, ha Ziarnik győzné további ötletekkel. A rendező korábban fél-órás dokumentumfilmben is feldolgozta ezt a témát; azt mondják, hitelesebben és eredményesebben. Az *Új munkaerő* egyik epizódszerepét a tavaly elhunyt Bogumil Kobiela alakítja: a színész — a tragikus sorsú Munk—Cybulski generáció tagja — egyetlen volt, aki kitűnően eltalálta itt is a groteszk játékstílust. Annak idején a *Kancsal szerencsés*-ben láthattuk groteszkbe hajló alakítását.

A szórakoztató filmek mezőnyében Chęcinski krimije (*Csak a halott válaszolhat*) érdemel figyelmet. Az alkotó a bűnügy rejtélyei mellett figurái viselkedéseinek talányait is igyekszik kibogozni. A ritmus pergő, a fordulatok érdekesítőek, a „megoldás” is nélkülözi a sztereotípiákat. A *Monte Carlo-ban várlak* című kalandos történet megfilmesítésének apropóját a messze földön híres autóverseny adta (persze, ahogy

ez ilyen filmekben szokásos, a versenyzők magánéletük válságos óráiban ülnek volán mellé). Dziędzina, a rendező azonban beírta a közhelyekkel. Míg hősei állandó belső válságokkal küzdenek, s folyton a halál közelében járnak, filmjében semmi izgalom nem érzékelhető.

Ha mérleget akarnánk készíteni, talán csak ennyit mondhatnánk: egy kitűnő társadalomrajz (*A kristály szerkezete*), egy szuggesztív memento-film (*Szeptembertől májusig*), egy rutinos bűnügyi történet (*Csak a halott válaszolhat*) — jelez valamit a várható fellendülésből. 1970 — legálabbis Varsóban esküsznek rá — fordulatot hoz majd. Wajda már vágja *Tájkép csata után* című filmjét, Skolimowski bejelentette hazatérési szándékát, több fiatal ígéretes forogatókönyvvel jelentkezett, (jórésztük már idén műterembe vonulhat). Így aztán, jöllehet a filmművészetben lehetetlen jósolni, talán van némi alapja az optimista prognózisnak, miszerint a hét szűk esztendő után idén végre dúsabb aratás következik.

VERESS JÓZSEF